(مقالۀ پژوهشی کوتاه)

رابطۀ ویژگی‌های شخصیتی با شکل‌گیری قضاوت اخلاقی

سعید گودرزی[1]، دکتر زهره حاجیها[*2]

1.گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، واحد الکترونیکی، دانشگاه آزاد اسلامی

2.گروه آموزشی حسابداری، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: 95/11/17، تاریخ پذیرش:95/12/21)

چکیده

زمینه: حسابداران شاغل در حرفه حسابداری، درگیر قضاوت و انتخاب رویه‌های حسابداری هستند. از اینرو، تحقیق حاضر به بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی حسابداران بر قضاوت‌های اخلاقی مؤسسات حسابرسی فعال تهران پرداخته است.

روش: روش پژوهش حاضر توصیفی- همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش اعضای مؤسسات حسابرسی فعال تهران است که براساس بررسی‌های به‌عمل آمده تا زمان نگارش 236 مؤسسه می‌باشد و برطبق جدول مورگان 103نفر (حسابدار رسمی) به‌عنوان نمونه پژوهش با روش نمونه گیری تصادفی از مؤسسات مذکور انتخاب گردیده است. ابزار مورد استفاده و روش آماری به ترتیب پرسشنامه و آزمون همبستگی پیرسون است.

یافته‌ها: یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه‌های فرعی نشان داد که با توجه به ضریب همبستگی و ضرائب رگرسیونی، توافق، برونگرایی، وظیفه‌شناسی، ثبات هیجانی، گشودگی به تجربه با قضاوت‌های اخلاقی مؤسسات حسابرسی فعال تهران رابطه دارد. همچنین یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه اصلی نشان داد که با توجه به ضریب همبستگی رابطه معنی‌داری بین ویژگی‌های شخصیتی حسابرسان و قضاوت‌های اخلاقی آن‌ها وجود دارد.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های تحقیق که نشان داد ثبات هیجانی و گشودگی به تجربه با قضاوت اخلاقی رابطه مستقیم و معنی‌داری دارند، به نظر می‌رسد حسابرسانی که دارای قضاوت‌های اخلاقی صحیح می‌باشند، دارای تیپ شخصیتی هستند که این دو ویژگی در آنان بارزتر است.

کلیدواژگان : *قضاوت‌های اخلاقی، شخصیت، تیپ‌های شخصیتی، آیین رفتار حرفه‌ای*

سرآغاز

شخصیت[1]، اغلب اوقات به عنوان نیروی سازمان دهنده رفتار آدمی در نظرگرفته می‌شود. واقعیت آن است که، تمام چیزهایی را که تاکنون به‌دست آمده و حتی حالت سلامت عمومی می‌تواند تحت تأثیر شخصیت و شخصیت افرادی قرار گیرد که با آنها تعامل وجود دارد(1). اخلاق موضوعی مورد توجه است، دلیل این توجه، دو نشانه بارز است: اول نقش مهم و پرمعنای رفتار اخلاقی در حفظ و بقای یک جامعه مدنی و دوم، وجود تعداد پرشمار از نمونه‌های رفتار ضد اخلاقی است(2). هیچ نهاد یا حرفه‌ای نیست که قادر باشد فارغ از اخلاق به حیات مشروع خود ادامه دهد (3).

اولین گام در استقرار فرهنگ پذیرش قانونی و درستکاری اخلاقی، استقرار آیین رفتار حرفه‌ای[2] است که به‌طور روشن، قلمرو رفتار قابل پذیرش و خطوط قرمز را تعیین می‌کند(4). دیر زمانی است که مجامع حرفه‌ای حسابداری در کشورهای مختلف

* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: drzhajiha @ gmail.com

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.4.17.8]

با هدف ملزم کردن حسابداران به مسئولیت‌پذیری در قبال منافع عموم و رعایت اخلاق حرفه‌ای، اقدام به تدوین آیین رفتار حرفه‌ای نموده‌اند. اما همچنان رسوایی‌های حرفه حسابداری در گوشه و کنار جهان به وقوع می‌پیوندد. به نظر می‌رسد سلطه فرضیه اثباتی[3] حسابداری (که فرض زیربنایی آن حداکثر کردن منافع شخصی است)، ما را از توجه به رفتار حرفه‌ای در قضاوت‌هایمان دور کرده است(5).

از آنجا که حسابدهی[4] عرصه‌ای است که به شدت بر اعتماد و انجام مسئولیت های اعتباری استوار است، اهمیت گنجاندن قضاوت اخلاقی در حوزه حرفه حسابداری، روشن است(6). بدون رفتار اخلاقی، جایگاه حرفه متزلزل می‌گردد(7).

وظیفه اصلی حرفه حسابرسی[5]، اعتباردهی[6] و اعتبار افزایی در زمینه گزارشگری مالی است (8).

تردیدی نیست که حسابداران نیز در ارتباط خود با مراجعان، از تأثیر باورها، ارزش‌ها و آرمان‌ها و گاه راز و رمزهای درونی خود رها نیستند، از این رو ویژگی‌های شخصیتی حسابداران می‌تواند نقش بسزایی در قضاوت‌های اخلاقی [7] آنان داشته باشد. هرچند بخشی از ویژگی‌ها ارثی هستند، اما بیشتر مردم می‌توانند «رشد شخصی[8]» این ویژگی‌ها را در خود، تقویت کنند(9).

در این پژوهش منظور از تیپ‌های شخصیتی[9]، ویژگی‌ها و عوامل شخصیتی مدل پنج عامل اصلی[10] (یا بزرگ) است. پنج عامل اصلی یا بزرگ، عبارتند از : برونگرایی[11] (E): ثبات هیجانی و یا روان رنجوری[12] (N) سازگاری و یا توافق پذیر بودن [13] (A): مسئولیت پذیری/ با وجدان بودن[14] (C): تجربه پذیری و یا انعطاف پذیری[15] (O) (10).

در راستای موضوع این تحقیق برخی تحقیقات قبلی انجام شده است. در پژوهشی یافته‌ها نشان داد رابطه مستقیمی میان اعتماد اجتماعی پایین و فساد مالی در میان حسابداران شاغل در بخش خصوصی حرفه حسابرسی وجود دارد (11).

محققین دیگری دریافتند که اخلاق حرفه‌ای حسابداران مدیریت بر ویژگی های کیفی اطلاعات حسابداری مدیریت در تمام ابعاد مؤثر است (12).

همچنین پژوهشگران دریافتند که آیین رفتار حرفه‌ای مصوب جامعه حسابداران رسمی و محیط اخلاقی شرکت، متغیرهای مؤثر بر قضاوت اخلاقی حسابداران رسمی ایران است. نتایج حاکی از این است که بین ویژگی های فردی و قضاوت اخلاقی حسابداران رسمی هیچ ارتباط معناداری وجود ندارد(13).

دو محقق دیگر به تاثیر مستقیم عوامل اقتصادی، اجتماعی، نظام پاداش، خصوصیات شغلی و رفتار مدیر بر میزان اخلاق کاری حسابداران دست یافتند(14).

در تحقیقی دیگر یافته‌ها نشان می‌دهد که دانش، تجربه، درستکاری، استقلال، پای‌بندی به مبانی اخلاقی، تردید حرفه‌ای و استقلال میدانی مهم‌ترین ویژگی‌های شخصی و نظارت حرفه‌ای بر کار حسابداران، وجود شرایطی که حسابداران خود را ملزم به پاسخگویی نسبت به قضاوت‌های حرفه‌ای انجام شده بدانند، وجود برنامه‌ها و چک لیست‌های حسابرسی و غیرقابل تفسیر بودن استانداردهای حسابداری و حسابرسی مهمترین عوامل محیطی مؤثر بر قضاوت حرفه‌ای در حسابرسی است(15).

محققین دیگری به بررسی تأثیر مدل پنج عامل شخصیتی (روان رنجوری، برونگرایی، با وجدان بودن، گشودگی در برابر تجربه و توافق پذیری) بر توانایی حسابداران در ارزیابی خطر تقلب و تعیین احتمال تقلب پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که هیچ یک از عوامل شخصیتی تأثیری بر توانایی حسابداران در ارزیابی ریسک تقلب و توانایی آنها در تعیین احتمال وقوع تقلب نداشت(16).

همچنین در پژوهش دیگری با عنوان پنج ویژگی شخصیتی بارزِ مؤثر در شکل گیری نیت اخلاقی حسابداران به بررسی آثار پنج ویژگی شخصیتی بارز (وجدان، سازگاری، برونگرایی، روان رنجوری، و بازبودن) بر روی فرآیند قضاوت اخلاقی حسابداران پرداخته شد. نتیجه نشان داد که تنها ویژگی‌های با وجدان بودن و بازبودن آثار مثبت روشنی دارند (9) .

به طورکلی پژوهش‌ها نشان داده است که شخصیت در تصمیم‌گیری در حوزه‌های حسابرسی و حسابداری یکی از متغیرهای محیطی و تأثیرگذار است (17).

در برخی تحقیقات نیز تیپ شخصیتی به عنوان توانایی‌های حسابرس در قضاوت دسته‌بندی شده است(18).

هدف این مطالعه بررسی تأثیر تیپ‌های شخصیتی حسابداران بر قضاوت‌های اخلاقی آنان می‌باشد و پاسخگویی به این پرسش

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.4.17.8]

که تأثیر پنج ویژگی شخصیتی در شکل‌گیری قضاوت اخلاقی مؤسسات حسابرسی استان تهران به چه میزان می‌باشد.

روش

این تحقیق از نظر هدف، تحقیق کاربردی و از نظر جمع‌آوری داده‌ها، تحقیق توصیفی- همبستگی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش حسابداران رسمی مؤسسات حسابرسی فعال تهران که تعداد 236 مؤسسه را تشکیل می‌دهد، انتخاب و برطبق جدول مورگان 103 نفر به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب گردید. روش نمونه‌گیری پژوهش حاضر روش تصادفی ساده است. ویژگی جمعیت شناختی نشان می‌دهد که 77/7 درصد(80 نفر) نمونه مورد مطالعه، مرد و 22/3 درصد(23 نفر) پاسخ دهندگان زن انتخاب بودند.

آخرین مدرک تحصیلی حسابداران رسمی منتخب در نمونه به 3 گروه تقسیم‌بندی شده است. 38/8 درصد (40 نفر) دارای مدرک کارشناسی، 45/7 درصد (47 نفر) دارای مدرک کارشناسی ارشد و 15/5 درصد (16 نفر) دارای مدرک دکترا هستند.

8/74 درصد (9 نفر) دارای سابقه خدمت زیر 5 سال، 11/65 درصد (12 نفر) دارای سابقه خدمت 6 تا 10 سال، 28/16 درصد (29 نفر) دارای سابقه خدمت 11 تا 15 سال، 33/01 درصد (34 نفر) دارای سابقه خدمت 16 تا 20 سال و 18/45 درصد (19 نفر) دارای سابقه خدمت 21 سال به بالا هستند.

در این پژوهش از 2 پرسشنامه استاندارد استفاده می‌گردد. پرسشنامه مدل پنج عاملی شخصیت گلدبرگ که در سال 1999 با تحلیل پرسشنامه‌های موجود در زمینه مدل پنج عاملی شخصیت یک پرسشنامه 50 ماده‌ای تهیه کرد. پرسشنامه دوم پرسشنامه طبقه بندی ایدئولوژی‌های اخلاقی [16] توسط فورسیت درسال 1980 ساخته شده است که از 20 گویه و 2 خرده مقیاس ایده‌آل‌گرایی[17] (10 سوال) و نسبیت قانون‌های اخلاقی [18] (10 سوال) تشکیل شده است. پرسشنامه به صورت حضوری به پاسخگویان ارایه شد. برای برآورد پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که مقدار بالای 0/9 را نشان داده است، برای روایی نیز با توجه به استاندارد بودن، این پرسشنامه روا فرض شده است، هر چند برای اطمینان به برخی از اساتید حسابرسی ارایه و نظرات آنها در پرسشنامه نهایی اعمال گردید. روش آماری مورد استفاده نیز همبستگی پیرسون است.

یافته‌ها

این تحقیق دارای یک فرضیه اصلی می‌باشد که عبارت است از: ویژگی شخصیتی با شکل‌گیری قضاوت اخلاقی مؤسسات حسابرسی تهران رابطه دارد.

جدول 1 ضریب همبستگی پیرسون را نشان می‌دهد. از آنجایی که مقدار آماره دوربین–واتسون (1/983) در فاصله 1/5 الی 2/5 قرار دارد، فرض عدم وجود همبستگی بین خطاها رد نمی‌شود و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد. ضریب همبستگی پیرسون و ضریب تعیین معمولی و تعدیل یافته رگرسیونی بین متغییرهای ویژگی‌های شخصیتی حسابداران و قضاوت‌های اخلاقی آنها در جدول نمایان شده است. ضریب همبستگی بین دو متغییر برابر با 0/581، ضریب تعیین برابر با 0/338 و ضریب تعیین تعدیل یافته برابر با 0/303 بدست آمده که نشان می‌دهد 33/8 درصد از تبیین واریانس مربوط به قضاوت‌های اخلاقی حسابداران به ویژگی‌های شخصیتی آنها مربوط می‌شود.

جدول 1: ضریب همبستگی پیرسون و ضریب تعیین مربوط به متغیرهای فرضیه اصلی

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل یافته	خطای معیار ضریب تعیین	آماره فیشر	سطح معناداری	شاخص دوربین واتسون
0/581	0/338	0/303	0/44024	9/786	0/0001	1/983

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.4.17.8]

ضرایب مدل رگرسیونی و آماره آزمون t و مقدار ثابت مدل رگرسیون در جدول 2 نشان داده شده است.

جدول 2: آنالیز ضرایب رگرسیونی تأثیرخرده مقیاس‌های متغیر ویژگی‌های شخصیتی بر قضاوت‌های اخلاقی موسسات حسابرسی تهران

مدل	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده	خطای معیار ضرایب رگرسیونی	ضرایب رگرسیونی استاندارد شده	آماره t	سطح معنی داری
مقدار ثابت	1/783	0/398		4/484	0/0001
برونگرایی	-0/036	0/165	-0/029	-0/217	0/828
توافق	-0/017	0/114	-0/017	-0/145	0/885
وظیفه‌شناسی	-0/212	0/213	-0/190	-0/998	0/321
ثبات هیجانی	0/416	0/2	0/426	2/075	0/041
گشودگی به تجربه	0/4	0/121	0/394	3/294	0/001

بحث

ابعاد ویژگی‌های شخصیتی در جدول 2 آزمون شده است، در این جدول تنها سطح معنی‌داری دو بعد ثبات هیجانی و گشودگی به تجربه زیر 5 درصد است و رابطه آنها با قضاوت اخلاقی مؤسسات حسابرسی معنی‌دار است.

نتایج این تحقیق با برخی تحقیقات مطابقت دارد که به این نتیجه رسیده‌اند که حسابداران نمره متوسط به بالایی در ویژگی‌های شخصیتی مرتبط با انعطاف‌پذیری کسب کرده‌اند(9). در مطالعات دیگر به این نتیجه رسیدند که نوع شخصیت حسابداران به‌طور مستقیم تمایل و علاقهٔ آنها را برای مواجه شدن با عوامل مؤثر در کاهش کیفیت فعالیت‌های حسابرسی تحت تأثیر قرار داده است(10).

یافته‌های پژوهش همچنین نشان داد که گشودگی به تجربه رابطه معنی‌داری مستقیمی با قضاوت‌های اخلاقی مؤسسات حسابرسی دارد.

به‌طورکلی با آزمون فرضیه اصلی که عبارت بود از اینکه ویژگی‌های شخصیتی حسابداران بر قضاوت‌های اخلاقی موسسات حسابرسی تهران رابطه دارد، یافته‌های پژوهش نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی حسابداران رسمی رابطه معنی‌داری با قضاوت‌های اخلاقی آنها دارد. از اینرو پیشنهاد می‌شود در انتخاب حسابرسان برای صنایع مختلف با سطوح ریسک متفاوت و نوع حسابرسی متفاوت به تیپ‌های شخصیتی آنها توجه گردد. در تحقیقات پیمایشی محقق با محدودیت ابزار تحقیق مواجه است، از اینرو تحقیق حاضر نیز به دلیل استفاده از پرسشنامه دارای محدودیت می‌باشد.

نتیجه‌گیری

فرایند دستیابی به یک تصمیم درباره یک موضوع مربوط به گزارشگری مالی، درصورتی‌که تحلیلی، مبتنی‌بر تجربه و دانش، بی‌طرفانه، محتاطانه و همراه با امانت داری و درک مسؤولیت نسبت به افرادی باشد که از عواقب آن تصمیم اثر می‌پذیرند، قضاوت حرفه‌ای خوانده می‌شود. برای قضاوت حرفه‌ای باید با افراد دانا مشورت کرد، عواقب بالقوه تصمیم را در نظر داشت و فرایندهای تحلیلی را که منجر به تصمیم می‌شود مستند کرد. حسابرس در تمام مراحل از شروع تا پایان یک کار حسابرسی شامل پذیرش کار، برنامه‌ریزی، گرداوری و ارزیابی شواهد و گزارشگری، با قضاوت حرفه‌ای مواجه است. به طور قطع تیپ شخصیتی افراد حرفه‌ای نیز بر قضاوت‌های حرفه‌ای او تأثیر می‌گذارد.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.4.17.8]

ملاحظه‌های اخلاقی

به جهت رعایت ملاحظه اخلاقی نام و نشانی پاسخ دهندگان در پرسشنامه درج نگردیده است.

سپاسگزاری

نویسندگان این مقاله از حسابداران رسمی که در تکمیل پرسشنامه این تحقیق یاری کردند، کمال امتنان و تشکر را دارند.

واژه‌نامه

1. Personality	شخصیت
2. Professional code of ethics	آیین رفتار حرفه ای
3. The positive hypothesis	فرضیه اثباتی
4. Accountability	حسابدهی
5. The audit profession	حرفه حسابرسی
6. Assertation	اعتباردهی
7. Ethical judgments	قضاوت‌های اخلاقی
8. Personal Growth	رشد شخصی
9. Personality types	تیپ‌های شخصیتی
10. Main Factors	عامل اصلی
11. Extraversion	برونگرایی
12. Emotional stability, or Neuroticism	ثبات هیجانی و یا روان رنجوری
13. Compatibility, or Agreeableness	سازگاری و یا توافق پذیر بودن
14. Accountability, or Conscientiousness	مسئولیت پذیری/ با وجدان بودن
15. Experience of, or Flexibility	تجربه پذیری و یا انعطاف پذیری
16. Ethical Ideology	ایدئولوژی‌های اخلاقی
17. Idealism	ایده آل گرایی
18. Ethical relativism law	قانون‌های اخلاقی

References

1. Shoultz D. (1997). Personality theories. Translate by: Mohamadi Y. (2010). Tehran: Virayesh Publishment. (In Persian)
2. Poriyanasab A. (2012). Professional ethics. The accountant; 137: 18- 70. (In Persian)
3. Ahmadi Z, Akhavi F, Raiisi D, Rahimi AA. (2008). Evaluating the rate of observing ethics among counselors psychologists. Journal of Applied Sciences; 5: 1812-5654. (In Persian)
4. Mahdavi G, Alipor S. (2012). Ethical decision-making approaches of companies' financial managers. Journal of Accounting Knowledge; 1 (2): 33-53. (In Persian)
5. Etemadi H, Dianati Deylami Z. (2009). The effect of ethical ideology on quality of financial reporting. Ethics in Science and Technology; 4 (1-2): 11-20. (In Persian).
6. Salmanpanah N, Talebniya G. (2013). Study of factors influencing selection of certified public accountants of moral judgment. Journal of Management Accounting Research. Available at: thesixth\numbereighteen\fall. Accessed: 4 June 2016. (In Persian)
7. Sarlak N. (2008). Ethics in accounting. Ethics in Science and Technology; 4 (1-2): 71-82. (In Persian)
8. Safar MJ. (2004). Iranian association of certified public accountants, code of professional ethics and professional countinous training. Tehran: The 1st Iranian Conference of Auditing, Iranian Association of Certified Public Accountants. (In Persian)
9. Shahriar M, Saadullah Charles D. Bailey. (2014). The "Big Five Personality Traits" and accountants' ethical intention formation in research on professional responsibility and ethics in accounting. Available at: http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/S1574-076520140000018006. Accessed: 13 Oct 2014.
10. Kadeh M, Salari A. (2011). The effect of characteristics qualitative judgment on the professional judgment of accounting. Journal of Auditor; 4: 45-56. (In Persian)
11. Khosroabadi T, Banimahd B. (2016). Prediction of social trust and fiscal corruption in audit profession. Ethics in Science and Technology; 10 (4): 45-54. (In Persian)

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.4.17.8]

12. Nikoomaram H, Rahnama Roodposhti F, Tolooei Oshloghi A, Taghipooriyan Y. (2015). Evaluating impact of management accountants professional ethics on Management accounting information quality characteristics (by using Entropy-Fuzzy). Management Accounting; 7 (1): 49-66. (In Persian)

13. Eslami S, Mafakheri F. (2012). Evaluation of factors affecting professional ethics of accountants. Sanandaj: The 1st National Conference of Billin. (In Persian)

14. Khoshtinat M, Bostaniyan F. (2007). Professional judgment in the audit. Experimental Studies of Financial Accounting; 18(34): 25 - 58. (In Persian)

15. Davidson D, Hart H. (1995). Determinats of auditor expertise. Journal of Accounting Research; 2: 20 - 28.

16. Baradaran Hassanzade R, Fatahi Asl B, Aboalhasanzadeh S. (2013). The study of the effects of auditors' personality types on financial report content. Journal of Accounting Knoeledge & Managment Auditing; 8 (2): 89-100. (In Persian)

17. Mala R, Chand R. (2015). Judgment and decision-making research in auditing and accounting: future research implications of person, task, and environment perspective. Contemporary Accounting Research; 14 (1):1-50.

18. Gimbar CH, Hansen B, Ozlanski ME. (2016). Early evidence on the effects of critical audit matters on auditor liability. Current Issues in Auditing; 10(1) : A24–A33.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.4.17.8]